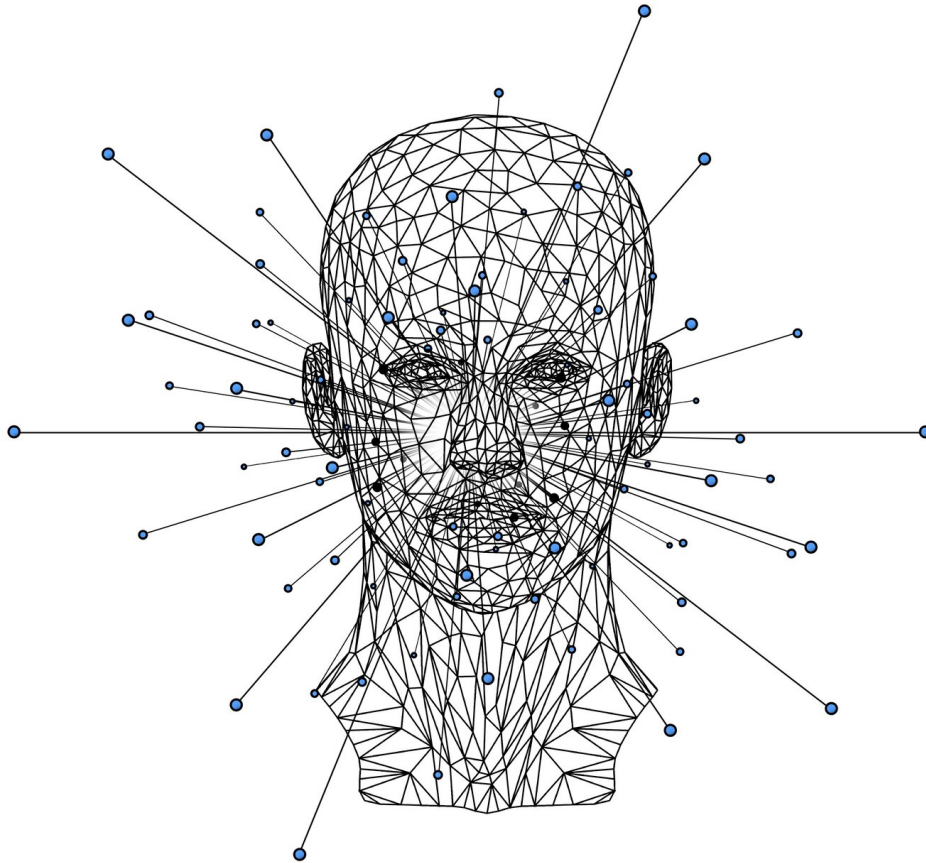

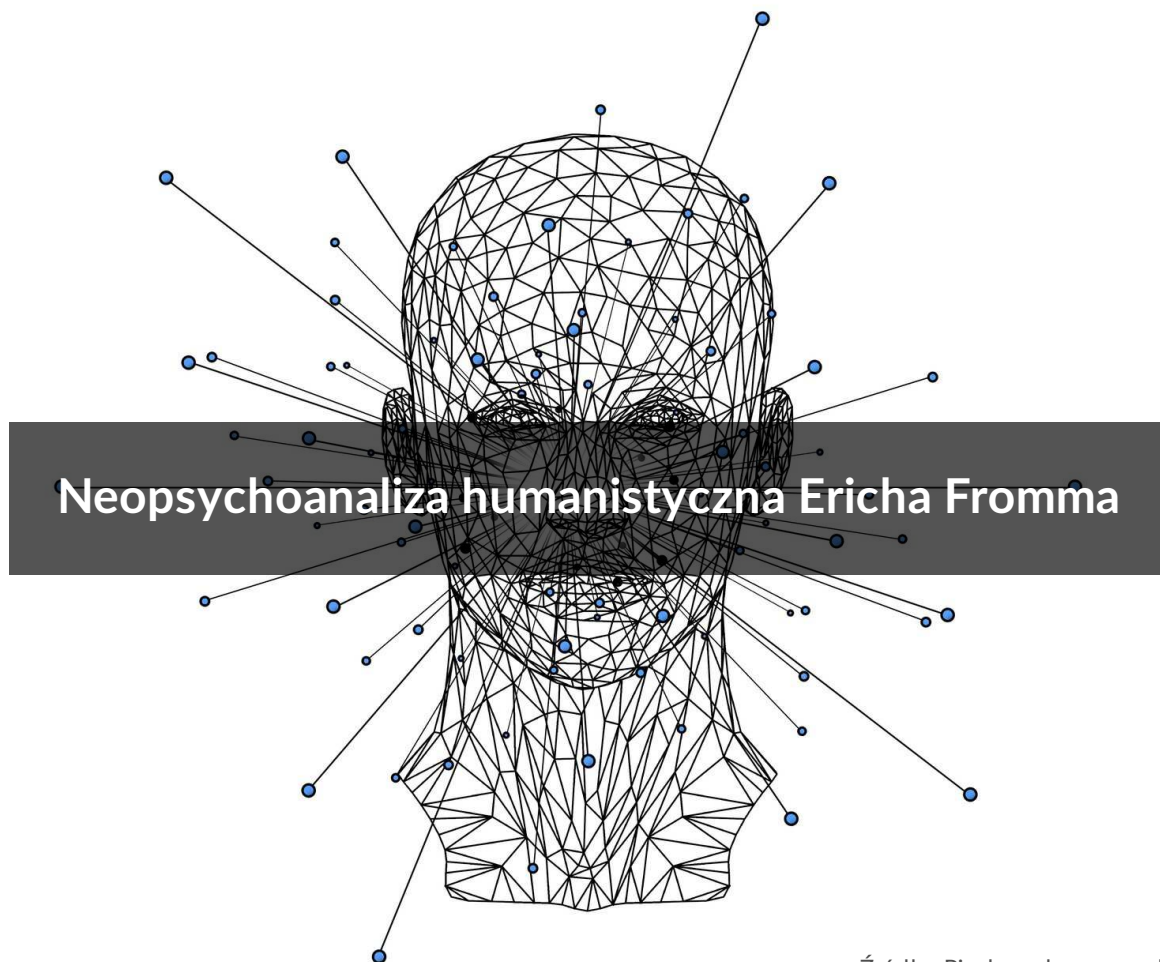

Neops psychoanaliza humanistyczna Ericha Fromma

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Erich Fromm, *Mieć albo być*, tłum. Jan Karłowski, Warszawa 2013, s. 19–22.
- Źródło: T.S. Eliot, *Gerontion*, tłum. C. Miłosz.
- Źródło: Cezary W. Domański, *Człowiek według Fromma*, „Charaktery”, dostępny w internecie: <https://charaktery.eu/artukul/czlowiek-wedlug-fromma>.

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Czy przyczyna destrukcyjnych zachowań kryje się w głębi ludzkiej psychiki, czy tkwi w naszych uwarunkowaniach zewnętrznych? Erich Fromm, twórca neops psychoanalizy, uznał, że w dużej mierze odpowiedzialność ponosi tu społeczeństwo, które blokuje możliwość spełnienia specyficznie ludzkich potrzeb. Fromm analizował zagadnienia miłości i wolności. Interesowało go miejsce człowieka we wspólnocie i wpływ ustrojów państwowych na ludzką psychikę. Opisywał ludzkie dążenie do wykroczenia poza uwarunkowania biologiczne i znalezienia punktu oparcia swojej egzystencji w ideałach etycznych i estetycznych.

Twoje cele

- Poznasz stanowisko neops psychoanalizy humanistycznej Ericha Fromma.
- Opiszysz specyficznie ludzkie potrzeby, które wyróżnił Erich Fromm.
- Zastanowisz się, czy to, co Fromm określił mianem „ucieczki od wolności”, jest problemem współczesnego człowieka.
- Dowiesz się, dlaczego Fromm uważał, że społeczeństwo wpływa na zmianę ludzkich instynktów.

Neops psychoanaliza humanistyczna Ericha Fromma

Zainteresowania bezpośrednich współpracowników i kontynuatorów Freuda kierowały się bardzo różnie. Wielu z nich uważało, że twórca psychoanalizy za małą rolę przypisywał czynnikom społecznym i indywidualnym. Koncentrując się na mrokach nieświadomości, nie doceniał sił drzemiących w woli i świadomości człowieka. Próba rehabilitacji tego obszaru zrodziła neops psychoanalizę, określaną też czasem mianem psychoanalizy humanistycznej czy społecznej. Za jednego z jej najważniejszych przedstawicieli uważany jest Erich Fromm.

Teoria Fromma stanowi syntezę poglądów Marksa i Freuda. W swoich pracach Fromm skoncentrował się na **poczuciu wyobcowania** i samotności współczesnego człowieka. Wykazał podstawową sprzeczność w naturze ludzkiej – potrzebę zależności (przynależności do grupy) i potrzebę niezależności (wolności indywidualnej). Ewolucyjnym punktem wyjścia człowieka jest, zdaniem Fromma, pierwotna jedność z przyrodą i grupą plemienną. Rozwój samoświadomości, rozumu i wyobraźni wyrwał człowieka z tej pierwotnej jedności, dając mu wolność, ale jednocześnie poczucie zagubienia. Ludzie instynktownie szukają powrotu do tej jedności, starając się w ten sposób uciec od wolności. Fromm uważał, że współczesne systemy totalitarne dają taki „zły” substytut pierwotnej jedności. Tymczasem nie ma już dla człowieka odwrotu od wolności. Można ją przezwyciężyć w akcie twórczej miłości, łączącej wolność i zależność, opierającej się na trosce, odpowiedzialności, szacunku i zrozumieniu. Taka miłość nie jest jednak romantycznym aktem emocjonalnym, lecz odpowiedzialnością i dyscypliną, jednym słowem – sztuką.

W późniejszych pracach Fromm podkreślał, że potrzeby człowieka są zdeterminowane przez kontekst społeczny – częściowo wynikają z wewnętrznej sytuacji człowieka, a częściowo z czasów i miejsca, w którym żyje. Wbrew Freudowi Fromm dowodził, że **ludzka destrukcyjność** jest konsekwencją zablokowania przez społeczeństwo specyficznie ludzkich i jednostkowych potrzeb. Wymieniał pięć takich podstawowych potrzeb:

- potrzeba powiązań – wyraża się w dążeniach do stworzenia systemu zależności w miejsce uwarunkowania biologicznego, które człowiek ewolucyjnie przezwyciężył; chodzi o więzi i zależności rodzinne i wspólnotowe (miłość, lojalność itp.);
- potrzeba **transcendencji** – wyraża się w dążeniu do trwałego wykroczenia poza uwarunkowanie biologiczne i znalezienia gdzie indziej trwałego oparcia swojej egzystencji, co rodzi ideały **etyczne**, religijne i estetyczne;
- potrzeba zakorzenienia – wyraża się w dążeniach do silnej przynależności czy identyfikacji z osobami, miejscami bądź instytucjami;

- potrzeba tożsamości – wyraża się w dążeniu do zachowania osobowej odrębności, własnego zdania, niezależności, swobody decydowania o sobie;
- potrzeba systemu orientacji – wyraża się w dążeniu do wypracowania poglądu na świat, spójnego rozumienia otaczającej rzeczywistości wraz z określoną hierarchią wartości.

Polecenie 1

Co to znaczy, że – według Fromma – potrzeby człowieka są zdeterminowane przez kontekst społeczny?

Słownik

etyka

(gr. *ethikos (logos)* – moralność, etyka) nauka o moralności, która jest ogółem ocen i norm moralnych przyjętych w danej zbiorowości społecznej (klasie lub grupie społecznej, środowisku) w określonej epoce

psychoanaliza

(gr. *psyche* – dusza, *análisis* – rozkładanie, rozbiór) kierunek w psychologii XX w., wyjaśniający funkcjonowanie i rozwój osobowości człowieka działaniem nieświadomych instynktów, popędów i dążeń pozostających we wzajemnym konflikcie

transcendencja

(łac. *transcendens, transcendentis* – przekraczający) istnienie poza granicami bytu lub poza granicami ludzkiego poznania

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Zapoznaj się z prezentacją. Jaki wpływ ma społeczeństwo na instynktowne zachowania człowieka?

Erich Fromm *Mieć czy być* – fragmenty

Polecenie 2

Czy potrafisz wyobrazić sobie zasady panujące w społeczeństwie, którego pragnie Fromm? Jaką rolę odgrywałaby w nim jednostka?

Film edukacyjny

Polecenie 1

Zapoznaj się z wykładem prof. Jana Hartmana na temat miłości i wolności w ujęciu Ericha Fromma. Na jego podstawie wyjaśnij, jak Fromm postrzegał związek między wolnością a miłością.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D18MmUkrm>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Wywiad z prof. Janem Hartmannem dotyczący podejścia Ericha Fromma do wolności i miłości

Polecenie 2

Przedstaw założenia teorii alienacji Marksa oraz sposób jej zaadaptowania przez Fromma.

Tekst do ćwiczeń

((Cezary W. Domański

Człowiek według Fromma

Według Fromma w toku rozwoju człowiek dąży do uwolnienia się z krępujących go związków z otoczeniem (rodziną i społeczeństwem), to jednak prowadzi do samotności i bezradności. Paradoks

„negatywnej wolności” można rozwiązać, jednocząc się z innymi w duchu miłości lub wspólnego wypełniania obowiązków. Można też podporządkować się władzy, ale to jest rozwiązanie iluzoryczne. Fromm uważał, że najbardziej atrakcyjne dla „uciekających od wolności” są te społeczeństwa, które potrafią dać ludziom namiastkę bezpieczeństwa i siły, na przykład totalitarne. Opisał on dwa typy charakteru społecznego: nieproduktywny i produktywny. Nieproduktywny podzielił na receptywny, eksploatorski, gromadzący (tezauryzatorski), handlowy (merkantylny). Oba typy odzwierciedlają stosunek człowieka do świata i do innych ludzi. Oczywiście tylko produktywny jest formą „zdrową”, bowiem nieproduktywny polega na nietwórczym przystosowaniu się do pewnych okoliczności życia.

W swoich rozważaniach Fromm poświęcił wiele miejsca specyficznym potrzebom wynikającym z warunków ludzkiego istnienia. Zajął się zwłaszcza potrzebami związania się, transcendencji, zakorzenienia i poczucia tożsamości. Poglądy Fromma zalicza się do osobnego nurtu psychoanalizy, zwanego psychoanalizą kulturową. On nazywał siebie „humanistą dialektycznym” – zapewne ze względu na inspirację dziełami Karola Marksa, którego myśli próbował pogłębiać, zestawiając je z teorią Zygmunta Freuda.

Waga dokonań Fromma polega przede wszystkim na uzupełnieniu klasycznej freudowskiej psychoanalizy o czynniki społeczne i określeniu ich wpływu na psychikę ludzką, a także na włączeniu świata wartości do rozważań nad potrzebami społecznymi. Fromm odrzucił tezę o prymacie wrodzonych popędów w sterowaniu naszymi zachowaniami, ale ustrzegł się błędu „socjocentryków”, według których osobowość człowieka kształtują jedynie warunki społeczne, w jakich przyszło mu się narodzić i żyć. Poglądy Fromma mają dzięki temu charakter psychospołeczny.

W swoich rozważaniach Fromm próbował nakreślić reformy niezbędne do „uzdrowienia” społeczeństwa. Miał zresztą wizję doskonałej społeczności. Wizję tę nazwał: „humanistyczny socjalizm wspólnoty”. Podstawą tej wspólnoty miały być miłość wzajemna, braterstwo, a zwłaszcza jednakowe możliwości dane każdemu z jej członków, ułatwiające jednostce samorealizację. W zdrowym społeczeństwie nie ma miejsca na poczucie samotności czy odrzucenia, a każdy człowiek ma w nim prawo i warunki, aby spełniać się twórczo.

Frommowi zarzuca się czasem, że występował jako teoretyk lub moralista. Nie można jednak zapominać o tym, że prowadził także badania terenowe. Pod koniec lat 20. ubiegłego wieku badał postawy i przekonania polityczne robotników i urzędników z Nadrenii, później zaś motywacje i cechy osobowościowe mieszkańców małej wioski w Meksyku. Był więc również psychologiem społecznym, czego zdają się nie dostrzegać jego krytycy i autorzy okolicznościowych życiorysów.

Szczególną popularnością cieszą się rozważania Fromma dotyczące miłości. Uważał on ludzką zdolność do przeżywania tego uczucia za jeden z podstawowych wymiarów człowieczeństwa. Twierdził, że dając dojrzałą miłość, otrzymujemy ją z powrotem, jest ona bowiem siłą działającą zwrotnie. Aktywna forma miłości opiera się na poznaniu drugiego człowieka, trosce o niego i szacunku dla niego. Dzięki miłości możemy poznać samego siebie.

Źródło: Cezary W. Domański, *Człowiek według Fromma*, „Charaktery”, dostępny w internecie: <https://charaktery.eu/artukul/czlowiek-wedlug-fromma>.

Ćwiczenie 1

Na podstawie powyższego tekstu rozwiń mapę myśli podsumowującą dorobek Ericha Fromma w psychologii humanistycznej.

Ćwiczenie 2

Erich Fromm wymienia pięć potrzeb charakterystycznych dla ludzkich społeczeństw i jednostek. Połącz w pary nazwy potrzeb i ich objaśnienia.

potrzeba transcendencji

dążenie do spójnego oglądu
rzeczywistości

potrzeba zakorzenienia

szukanie trwałego oparcia swojej
egzystencji (np. w religii)

potrzeba powiązań

dążenie do więzi i zależności
(rodzinnych, wspólnotowych)

potrzeba tożsamości

dążenie do zachowania własnej
odrębności, niezależności

potrzeba systemu orientacji

dążenie do przynależności i identyfikacji
z grupą, instytucją itp.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Neopsychoanaliza humanistyczna Ericha Fromma

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

III. Wybrane problemy filozofii.

2. Dyscypliny filozofii. Uczeń wymienia następujące dyscypliny filozofii oraz określa przedmioty ich badań:

2) dyscypliny szczegółowe – filozofia człowieka (antropologia filozoficzna), filozofia przyrody, filozofia nauki, filozofia kultury, filozofia religii (wraz z teologią filozoficzną), filozofia piękna i sztuki (estetyka filozoficzna), filozofia polityki;

5. Wybrane spory antropologiczne. Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

1) o istotę człowieka (naturalizm lub redukcjonizm biologiczny lub społeczny – antynaturalizm lub antyredukcjonizm, np. personalizizm);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne. Uczeń:

- umiejscawia neopsychoanalizę (psychoanalizę humanistyczną) w kontekście tradycji psychoanalitycznej (Freud);
- przedstawia założenia neopsychoanalizy i wyjaśnia, dlaczego nazywana jest także psychoanalizą humanistyczną;
- dostrzega w myśli Ericha Fromma elementy teorii Karola Marksa;
- wyjaśnia, jak według Fromma społeczeństwo wpływa na jednostkę i jej instynkty;

- wymienia i charakteryzuje pięć podstawowych potrzeb człowieka opisanych przez Fromma;
- objaśnia, na czym polega, zdaniem Fromma, związek wolności z miłością.

Strategie nauczania:

- strategia asocjacyjna;
- strategia problemowa.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- rzutnik multimedialny.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. **Burza mózgów.** Nauczyciel informuje uczniów, że będą pracować metodą burzy mózgów i, jeśli to konieczne, wyjaśnia jej zasady. Wyłania także moderatora, który będzie zapisywał pomysły na tablicy, a następnie określa czas wykonania zadania. Następnie nauczyciel zadaje uczniom pytanie: *Czy przyczyna destrukcyjnych*

zachowań kryje się w głębi ludzkiej psychiki, czy tkwi w naszych uwarunkowaniach zewnętrznych? Uczniowie podają propozycje odpowiedzi. Po zakończeniu fazy twórczej następuje wspólna weryfikacja pomysłów. Nauczyciel prosi uczniów, aby porównali swoje propozycje z informacjami zamieszczonymi na tablicy.

2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Prezentacja multimedialna”, a następnie odczytuje polecenie: *Zapoznaj się z prezentacją. Jaki wpływ ma społeczeństwo na instynktowne zachowania człowieka?* Uczniowie pracują w parach, analizując treść zadania, dyskutując i zapisując wnioski. Wybrane grupy omawiają swoje rozwiązania i spostrzeżenia na forum klasy.
3. **Praca z drugim multimediami.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Film edukacyjny”. Klasa dzieli się na grupy. Każdy zespół opracowuje odpowiedzi do poleceń i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie liderzy grup odczytują propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego się uczniowie nauczyli?
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. W ramach pracy domowej uczniowie wykonują polecenie 2 z sekcji „Prezentacja”: *Czy potrafisz wyobrazić sobie zasady panujące w społeczeństwie, którego pragnie Fromm? Jaką rolę odgrywałaby w nim jednostka?*

Materiały pomocnicze:

- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, Warszawa 2005.
- Brudnik E., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie: przewodnik po metodach aktywizujących*, Warszawa 2010.
- Martens E., *Dydaktyka filozoficzna*, w: „Edukacja Filozoficzna” 6 (1988).
- Walczak P., *Metody aktywizujące w nauczaniu filozofii*, w: „Analiza i egzystencja” 10 (2009).
- Laplanche J., Pontalis J.-B., *Słownik psychoanalizy*, tłum. E. Modzelewska, E. Wojciechowska, Warszawa 1996.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimediami:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Prezentacja multimedialna” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.